

SPRETNOST (TEHNE) POSLUŠANJA IN GOVORJENJA KOT POSREDOVANJE ČLOVEKOVEGA BISTVA

Janez Juhant

ABSTRACT:

The human language gives us some information and reflects our feelings. The communication is an expression of emotions, thoughts and ideological states. It is the selfrealisation of the man.

It is very important that man can develop his ability to express his whole life, so he could be understood properly; as whole person. His capacity to hear and to speak is the eminent human disposition. It allows us to see him as a psychical and spiritual being. So the fact is that man is an indifinit creature. Its important duty seems to be the development of his inner capabilities by which he can express his fundamental kernel of being.

NAMESTO UVODA

Pravijo, da ima človek dve ušesi in en jezik zato, da bi bolj poslušal, manj pa govoril. V tem smislu je nemški filozof in teolog Karl Rahner človeka opredelil v delu z istim naslovom kot poslušalca besede. Novejši jezikovni filozofi in psihologi pa ugotavljajo, da je vprašanje jezika ključno vprašanje človekovega razumevanja sveta. V okvir govornice je človek postavljen kot govoreče bitje, kot so ga imenovali že Grki, da bi tako mogel razvozlati uganko sveta, v katerem živi. To se dogaja na polju človeške govornice v dialogu. Že otrok sprašuje svojo mater ali učenc učitelja in v pogovoru vstopata v svet. Pogovor tako odstira zaveso sveta in odpira pota do njegove resničnosti.

Ob koncu Platonovega dialoga "Kratilos" protagonist Sokrat popelje istoimenskega sogovornika v razpravi o jeziku do mesta, kjer Kratil utihne pred Sokratovimi ugovori in potem Sokrat zaključi: "Ker pa to dopuščaš, Kratil - tvoj

* Teološka fakulteta, Ljubljana

molč bom vzel za privolitev - je nujno, da tako dogovor kakor navada nekako prispevata k sporočitvi tega, kar sva imela pri govorjenju v mislih." (1)

Z dogovorom izražamo drug drugemu svoja sporočila in pokažemo medsebojno razumevanje. Odpira se nam svet človekove zavesti t.i. tretji svet, kot pravi slovenski filozof France Veber. Ta svet zavesti oblikuje človek kot govoreče bitje oz. človeka kot poslušalca besede po drugi strani oblikuje govorna izkušnja. In ko po pogovoru beseda umolkne, se šele v molku prav odpre resničnost sveta. Kdo ni občutil govornice tišine, ki nastane, ko umolknejo besede, zato je poslušanje bistvena sestavina pogovora. Po besedah Jana T. Ramsaya ta "finite disclosure" ta mejna situacije razkriva, da je človek bolj poslušalec kot govornik. Drža poslušanja je doživetje, ko se odpirajo temelji sveta in človeku izzove aha - tako je. Vendar le kdor zna poslušati, bo to tudi razumel. (2)

Govorjenje in poslušanje pa imata še drugo važno razsežnost, ki jo španski filozof človeške duše Miguel de Unamuno v svojem Tragičnem občutju življenja opisuje takole:

"Ta druga oblika ljubezni, ta duhovna ljubezen, se rodi iz bolečine, se rodi iz smrti mesene ljubezni; rodi se tudi iz sočutnega pokroviteljskega čustva...Ljubiti se je sočutiti, in če telesa združuje naslada, družijo duše muka... Ljubiti v duhu je sočutiti, in kdor bolj sočuti, bolj ljubi... Človek hlepi po tem, da bi ga ljubili, ali, kar je isto, hlepi po tem, da bi z njim sočutili. Človek hoče, da tudi drugi čutijo njegove tegobe in bridkosti in jih delijo z njim... Hoče, da ga imajo radi." (3)

V celoti gledano je torej pogovor posredovanje samega sebe drugemu in pripravljenost sprejeti drugega kot svojega partnerja, mu odpreti pot v svoj svet. Vsebuje pripravljenost za sočutje in pripravljenost, da se človek daje drugemu. Kdor ne mara sebe dati na razpolago, tudi ne more priti do drugega. Ovire na poti do odprte komunikacije so posebno številne v današnjem svetu. Da bi mogli bolje poslušati in govoriti, si moramo ogledati osnove tega procesa. Zato bo večina razprave namenjena tem osnovam, praktične zaključke pa lahko izpelje vsakdo izmed nas sam.

1 TRI RAVNI ZA KOMUNICIRANJE

1.1 Komunikacija kot odraz predvsem čustvene ravni osebe

Wilhelm Kamlah, ki je napravil rekonstrukcijo, tj. logično obdelavo poteka človekove govornice, poudarja, da je govorjenje dejavnost, ki človeka ločuje od živali. To so vedeli že Grki, ko so človeku dali ime govoreča žival. Človekova govorna dejavnost pa ni samo logična, kot poudarja predvsem filozofija, pač pa je po psihologiji jezika in psihoanalizi predvsem čustveno obarvana, se pravi vsebuje nelogične elemente, ki v govorici ponavadi prevladujejo. Zato smo ljudje v pogovorih bolj naravnani na konotativne, spremljevalne vsebine, razmeroma majhen del pozornosti (kakih 15 %) pa je namenjen denotativnemu, tj. zgolj formalno določenemu sporočilnemu sklopu. Tako se v naših pogovorih često ne zavedamo, ko npr. ognjevito logično dokazujemo, da dokazovanje izpostavlja predvsem čustvene prvine: moč, užaljenost, veselje, žalost, skrite želje ali hotenja in podobno.

Ta preprosta, a glede na ustaljeno mišljenje presentljiva ugotovitev, ima svojo podlago že v človekovem razvoju. Otrok prejema in oddaja znamenja svoji okolici, materi in očetu in svojim najbližjim izrazito na čustveni ravni. Ta znamenja se vraščajo v njegovo življenje in postajajo prostor otrokovega osnovnega zaupanja, ki ga spremlja vse življenje. Kdor ni imel možnosti vzpostavljanja tega prvotnega zau-

panja zaradi številnih razlogov, ostaja vse življenje komunikacijski invalid, česar tudi s spretno vajo ne more premagati.

"Šibke duše se bojijo vsakega duhovnega prepaha, bojijo se, da bi se jim podrlo vse, kar imajo za pravo in dobro, če bi se tudi v kaki nadrobnosti pokazalo, da je potrebno poprave," pravi Vinko Brumen in nadaljuje z Otonom Župančičem: "jaz sem globokih korenin, vem, da sem svoje zemlje sin, zato se ne bojim daljin." (4)

Zaupanje oz. nasprotje - nezaupanje spodbuja oz. otežkoča medsebojno komuniciranje med ljudmi. Čustva nezaupanja, strahu, nasilnosti, ki jih poraja želja po oblasti, po popolni poslastitvi drugega; uravnovešenost in neuravnovešenost, pa seveda tudi naravne čustvene dispozicije, kot so spol, rasa, kulturno okolje, skratka mnogo zavestnih, še več pa podzavestnih usedlin, določajo naše pogovorne odnose. Andrew Greely v svojem delu *Sexual Intimacy* pravi, da "so vsi človeški odnosi spolno obarvani. Kolikor bolj intenzivni so, toliko bolj so spolno določeni." Močan naboj spolne energije je tako vsako prijateljstvo, ki ga Greely opredeljuje kot "intimni odnos med dvema človekoma". (5) Ta intimni odnos ne velja samo za zakon, ampak za vsako človeško razmerje. To je osnova za uspešno komuniciranje oz. obratno, če te podlage ni, se pojavljajo ovire, ki uspešno komunikacijo - govorjenje in poslušanje - onemogočajo. Tudi razvoj človeštva, kolikor so ga znanstveniki mogli raziskati, potrjuje, kot se zdi, da je bila prvotna govorica govorica odzivanja na doživljanje sveta. Po K. Buehlerju pozna sodobna psiholingvistična teorija ekspresivno funkcijo govorice, ki izraža osebnost in poleg reprezentativne in komunikativne funkcije tvori celoto človekovega jezikovnega procesa.

1.2 Komunikacija kot idejni in ideološki vzorci

Čustveni temelji komunikacije ukladiščijo v zavest idejne in ideološke vzorce, ki tako postajajo platforma človekovega vstopa v svet. Tako človekov svet sestavljajo prepričanja in vrednotenja, ki so kanali, po katerih se zavest odpira zunanjemu (svetu). Vsakdo izmed nas govori iz svojega sistema vrednot (ki je lahko skupen več posameznikom) in te vrednote preko komunikacijske sposobnosti spušča v dialoški prostor. Svetovno znan filozof avstrijskega rodu Karl Popper pravi, da je človekovo oblikovanje in vrednotenje sveta plod evolutivnega razvoja zavesti, ki nastaja pod vplivom človekovih potreb, želja in življenjskih zahtev. (6) Idejni okviri kot vera, svetovni nazor, bolj ali manj avtoritativna oz. demokratična drža, javno mnenje, propaganda itd. tvorijo usedline, ki usmerjajo človekovo zavest v njenem odnosu do sebe in sveta. Potencira jih človekovo nagnjenje k skupini, njegova potreba, da izraža pripadnost večji enoti, ki daje posamezniku trdnejšo podlago. Že sam (nacionalni) jezik je taka osnova, razčlenjen pa je še dalje v dialekte in žargone. Jose Ortega y Gasset v *Uporu množic* pravi, da je javno mnenje imelo "v vsakem času določeno težo v človeških družbah", čeprav ni neka utopična sila. "kajti celo, kdor hoče vladati z janičarji, je odvisen od njihovega mnenja in mnenja, ki ga imajo o teh drugi prebivalci." (7)

Idejni oz. ideološki dejavniki se torej oblikujejo na omenjeni ravni čustvenega sveta osebe, ki daje prednost naravnavam, dispozicijam in postavkam, in z njo človek nastopa v dialogu z drugimi. Te postavke tako določajo oz. bremenijo človekovo govorico in vplivajo na poslušanje in govorjenje.

Zanimiva in preprosta je lahko globinsko-psihološka vaja, pri kateri morajo sogovorniki najprej ponoviti nasprotnikova stališča in nato odgovoriti. Čeprav so argumenti nasprotnika lahko še tako ostri in tehtni, ponovitev slabi nasprotnikovo ost in po nekaj poskusih pride redno do bolj uravnoveženega pogovora, ko se sogovornika lahko bolje razumeta. Tak način komuniciranja zahteva namreč od partnerjev, da preko svojih postavk v pogovoru obrneta pozornost drug na drugega.

Idejne postavke torej bistveno opredeljujejo človekovo vrednotenje sveta. Iz njih izvirajo človekovi interesi, ki vplivajo na njegov odnos do okolice, in torej opredeljujejo tudi človeške pogovore. Vrednostni svet človeku določajo verske, narodnostne, skupinske ter druge usedline, ki jih ponavadi povezujemo v pojem človekove kulture. Kulturni okvir je izhodišče, iz katerega človek govori, še natančneje, kulturni okvir je temelj, v katerega se človek kot poslušalec vrašča in iz katerega potem govori kot govornik.

Znotraj kulturnih okvirov potekajo pomembni psihološki procesi, ki postajajo stalnice, arhetipi, ki so človekovo okno v svet. Po besedah enega največjih indijskih filozofov, modreca Sri Aurobinda (1872-1950), je človeštvo v preteklosti, posebno v zadnjih stoletjih preveč zanemarjalo gojitev teh živih usedlin človeške duše, zato so preveč okostenele. Sri Aurobindo razvršča razvoj teh psiholoških stopenj po nemškem zgodovinarju Karlu Lamprechtu (1856-1918) v simbolično, tipsko, konvencionalno, individualistično in subjektivno.

Simbolična stopnja, ki jo odražata odprtost in domišljija, spodbuja dialoško držo in tiste prvine v človeku, ki odražajo resnične temelje človeka kot osebe. Njena značilnost je zato tudi odprtost za nedokončno, za drugačnost, za presežno. Druga, tipska stopnja zavesti je združitev vsega dogajanja v idealnem človeku in ta oblika zavesti zožuje človeka v idealne tipe: v duhovnika, bojevnika, trgovca in delavca v hindujskem kastnem redu in v srednjeveški fevdalni družbi Zahoda, tak primer je tudi politik v Platonovi državi.

Konvencionalna doba te človeške ideale institucionalizira in tako postanejo zunanje oblike prevladujoči vzorci komuniciranja, izgublja pa se živost človeka kot osebe. Individualna stopnja oz. doba te vzorce še bolj prepušča samovoljni posameznikov. Najbolj izrazito uveljavitev te stopnje vidi Aurobindo v individualistični liberalni miselnosti zahodne družbe ali tudi v njeni refleksni obliki, v kolektivnem individuumu. Tudi tukaj se mora človek podrediti nasilnemu poenostavljanju svojega bistva enemu vzorcu.

Zadnja stopnja zavesti ali subjektivistična doba oz. subjektivni ideal človekove zavesti pa naj bi omogočila ponovno utemeljitev vsega družbenega in osebnega dogajanja na celovitih in vsestranskih temeljih človekove osebnosti, kjer naj bi prevladovali notranji, duhovni, odprti in ne zunanji, zaprti, ideološki in omejevalni vzorci komuniciranja. (8) Do izraza naj bi prišli vsi vzgibi človeka, skozi človekove odnose naj bi sevala njegova osebnost, njegov subjekt. Hrvaški sociolog Djuro Šušnjić zahteva zato "reformo zavesti, ki je v tem, da svetu dopustimo, da spozna svojo zavest, da ga prebudimo iz sna o samem sebi, da mu pojasnimo njegovo lastno delovanje" (9) Človek se mora vsestransko zavesti samega sebe, potem bo lahko stopil tudi do človeka.

Govorjenje se sicer odvija na logični ravni v gramatičnih in semantičnih okvirih. S stališča komunikologije pa ta raven najmanj vpliva na pogovore. Človek govori po določenih pravilih, za poslušanje in govorjenje pa so odločilne vsebine, ki se navezujejo na ta okvir in imajo svoje ozadje v čustveni in idejnovrednostnih podlagah, pri čemer je idejnovrednostno odeto v čustveno raven, ki daje ton vsemu človekovemu odzivanju v svet. Psiholgija zadnjega stoletja je prepričljivo pokazala, da so čustva tudi v primerjavi z umom in voljo daleč najpomembnejši dejavnik človeka. Njihova urejenost ali neurejenost povzroča zaplete v človekovem odnosu do samega sebe in do sveta.

1.3 Komunikacija kot uresničitev človeka

Govor kot ponuditev samega sebe drugemu, kot izraz prošnje in zahteve, pa tudi volje do moči je znamenje človeka, ki hoče biti sprejet pri drugem. Martin Buber v svojem delu Princip dialoga poudarja, da so imeli prvotni prebivalci zemlje in da imajo nekateri še vedno govorni način, ki jasno pove, da je človek postavljen v razmerje, v dialog, ki tvori izhodišče njegove organizacije sveta. Buber pravi: "Prebivalec Ognjene zemlje pa prekosi našo analitično modrost s sedemčlenskimi stavčnim rekam, katerega dobesedni pomen je: 'drug drugega gledata (se pravi sogovornika, op. J.J.) in vsak pričakuje, da se bo drugi ponudil, da bo napravil to, kar oba želita, pa ne marata storiti.' V tej celovitosti so osebe, ...zarisane še obrisno, brez določene samostojnosti. Bistveno pri tem je, da niso sadovi razčlenjanja in pretehtavanja, marveč gre za pravo prvobitno enovitost, za živo razmerje." (10)

Z razčlenjevanjem današnje družbe, kot smo ji priča na Zahodu, pa tudi po celem svetu, človek vedno težje ohranja to enotnost. Razmerje oz. odnosi med ljudmi so tako verjetno ključni problem današnjega sveta. Raznolikost sistemov, filozofij, ki jo pozna vsa zgodovina človeštva, je postala danes v mnogih primerih samogovor oz. govor drug mimo drugega. Tako je človek, kot pravi Anton Trstenjak, res "s svojo ustvarjalno besedo nehote ogrožajoče bitje; ogroža stvaritve preteklosti in s tem tudi prihodnost, ki naj bi slonela na njej." (11) Silovitost te ogroženosti povzroča izpad človeka iz razmerja, kar je kljub komunikacijskemu stoletju Damoklejev meč nad človekom. To nemoč ne potrjuje samo vojna na Balkanu in zapleti ob preoblikovanju postkomunističnih družb, pač pa v veliki meri tudi osamljenost in izoliranost ljudi zahodne civilizacije, ki se zapirajo v svoj svet, ki ga določa ritem potrošniške družbe, tržnega teka, ki človeka stalno postavlja v stresni položaj in onemogoča, da bi ljudje sodobnega časa našli skupni jezik.

Človek postaja torej danes zaprt sistem, ki ostaja pri sebi in ne more vzpostaviti razmerja do drugega. Vzgoja, civilizacijski in ideološki sistemi ga vedno bolj zapirajo v svoj svet, ki ga onemogoča v njegovi bistveni razsežnosti, v njegovem razmerju do drugega. Poplava informacij preko medijske tehnike ga dodatno zasipava in mu zapira možnost, da bi prišel do drugega. "Z besedo človek stopi v stik s sočlovekom. Dokler ne spregovori, je njegov stik s sočlovekom še zmeraj na podčloveški ravni, lahko je celo ljubeč in prijeten kakor mucka, vendar še ni odprt za sočlovek,," pravi Trstenjak.(12)

2 POSLUH IN GOVOR KOT ZNAMENJE ČLOVEČNOSTI

2.1 Človek kot poslušalec in govorec

Zdravo razmerje med poslušanjem in govorjenjem je zagotovilo uspešnega razvoja človeka. Poslušati pomeni sprejemati človeka kot osebnost, z vsemi njegovimi prednostmi in pomanjkljivostmi. V tem smislu pravi H. Schlier, da se je znal Jezus skloniti k človeku, tudi takemu, ki je ležal v blatu, mu prisluhnil in tako odkriti v njem biser in nanj pokazati. Ko je človek zagledal ta biser, se je ozrl na svoje bogastvo, se dvignil in hodil pokončno naprej. Kdo izmed nas še ni doživel osrečujoče in ohrabrujoče besede, ko nas je drugi razumel, še posebej v težavah, stiskah ali nesreči, in potrdil v našem dostojanstvu ter nam dal novega upanja na življenjski poti.

Človek, ki ga nagovarjamo, pričakuje celotno pozornost, hoče da bi ga spoštovali, se mu posvetili. Spoštovanje je priznanje, da je sogovornik nekdo, da je to ti, skratka naš enakovredni partner. Enako velja seveda za skupino, ki jo nagovarjamo. Vsaka skupina ali vsak samostojen družbeni subjekt želi biti priznan v svojem svojstvu.

Vsaka enota je tako popolno izhodišče, iz katerega lahko poteka proces govora. Da bi se to lahko zgodilo, mora biti naš govor sobivanje ali, kot pravi Unamuno, sočustvovanje.

2.2 Človek kot odprto duševno in duhovno bitje

Poslušanje in govorjenje se porajata iz miselnih globin, njun izvor je človek kot bitje duha, kot spet pravi Trstenjak. (13) In kot tak je človek odprt za drugega, ker je odprt za drugačnost in s tem za sodelovanje. Govorica je odprt sistem, ki pomaga človeku, da gre iz sebe. Zaradi ideoloških, kulturnih, nacionalističnih ali verskih vzorcev, ki skupine zapirajo, pa nastajajo komunikacijske blokade. Medijska sredstva danes dodatno stimulirajo zapiranje oz. zapolnjujejo človeka z enostranskimi informacijskimi vzorci in ga blokirajo za drugačnost sveta, s tem pa tudi za drugega človeka, ki je drugačen.

Ker je bistvo človeške skupnosti v razmerju, v komuniciranju, je vsaka zaprtost za človeka pretres, ki ga ne more dolgo zdržati. In končno: enkrat se mora človek odpreti, kajti vsak zaprt sistem slej ko prej tudi propade ali se znova odpre. Tako se mora vsaka vojna končati s pregovori, vsak spor s spravo ali rešitvijo na sodišču, vsak prepir z novim dialogom.

Ko npr. širimo skupni evropski prostor, želimo, da bi se v različnosti med seboj povezali. Gospodarske, socialne, kulturne in politične povezave imajo svoj temelj v dialoški naravnosti človeka in večjih družbenih subjektov, narodov in držav, da bi skupaj odgovali na (danes) vedno bolj pereče probleme človeka.

2.3 Človek se kot govoreče bitja spreminja

Vsako komuniciranje, vsako človeško občevanje rodi spremembo, povzroči transformacijo navad, ideoloških vzorcev, osebnih zaprtosti ter omejenosti in nas odpre v svet drugega. V srečanju je sreča, je zapisal psiholog. Ljudje, ki se v dialogu res srečajo, se razumejo in postanejo drugačni. Komunikacija, poslušanje in govorjenje, sta tako pot iz samozadostnosti človeka, iz njegove samozagledanosti v svet drugega, v svet drugačnosti.

Že grška filozofa, Platon in Aristotel, sta zapisala, da je človek bitje, ki se čudi, ki ni zadovoljen z ustaljenim, ampak ga vleče iz ustaljenega v nov svet. Trstenjak pravi, da je človek kot bitje prihodnosti bitje, ki gleda v prihodnost.

Človek ni samozadostni zagledanec vase, ampak bitje, ki išče partnerja in tako išče svojo drugačnost. Vsako iskanje kot napor premaguje lenobnost samozadostnosti. Kantov stavek o razsvetljenstvu, ki je pot iz človekove nezrelosti, ki jo je zakrivil sam, bi lahko obrnili tudi na govor in poslušanje, na človeško govorico. Človek kot dialoško bitje hoče sebe razsvetliti v ogledalu drugačnosti, da bi dozorel, zato tvega - kljub temu, da mu je po Sartrovih besedah drugih past - ter gre iz sebe in prisluhne drugemu. Ušesi sta anteni, naravnani v svet drugačnosti, da človek ne bi ostal pri sebi, se zapredel v svoj lastni ego in njegove usedline, ampak šel iz njega drugam in tako postal nov človek. Iz usedlin preteklosti, ki nas določajo, se ljudje preko drugega obračamo prihodnosti, da bi postali novi ljudje in v srečanju z drugimi našli tudi svojo srečo.

Toda človeka je strah. Vsaka tujost in drugačnost ustvarja v človeku nelagodje. Človek je najrajši doma, "čepi v gnezdu", kot pravijo psihoanalitiki. To čepenje v gnezdu, dediščina materinega telesa, iz katerega izhaja, je njegova popotnica življenja. Človek ne gre rad na tuje, ne mara v drugi svet, vztrajati hoče doma. Ker pa je obrnjen tudi k drugemu, ga drugačnost izziva, da se poda na tvegano pot. Zato stari modreci pravijo, da je treba iti na pot. Pot je za človeka znamenje mladosti in živl-

jenjskega elana, je znamenje, da se še vedno preraja. Življenjska izkušnja ga uči, da poti ni nikoli konec in da se mora vedno znova pripravljati na presenečenja. Zato prisluhne novemu in iz keliha neskončnega "duhovnega kraljestva se peni njegova neskončnost", kot pravi s Schillerjem Hegel na koncu svoje Fenomenologije duha. Življenjskih presenečenj ni nikoli konec.

3 KAKO TOREJ ZNATI PRISLUHNITI IN ZNATI GOVORITI?

Že stari Latinci so zapisali: Bojim se bralca ene knjige, in sicer v dvojnem smislu. Najprej se ga moram bati, ker se ima zaradi knjige za izvedenca na področju, o katerem knjiga govori, in ne potrebuje nobenega znanja več. Zato je tak človek sam sebi dovolj in misli, da ničesar več ne potrebuje. Tudi drugi mu ni več potreben, ker mu nima več kaj povedati. Bralca ene knjige pa se moram bati še v drugem smislu. Lahko je namreč ob branju knjige postal še bolj odprt za znanje, za novo. Ob njej so se mu sprožila nova vprašanja, postal je željan znanja. Želja po znanju ga bo gnala naprej, da bo iskal, da bo še bolj prisluhnil.

Hindujsko filozofsko izročilo Upanišade - izraz dobesedno pomeni blizu doli sedi, v prenesenem pomenu pa skrivnostni nauk - natančno ponazarjajo takšno stanje človeka: Človek naj sede (doli) in prisluhne, da bo slišal temeljno znanje.

Upanišade dobro nakazujejo obojno razsežnost poslušanja in govorjenja. Človeka žene želja po znanju, da bi slišal dokončno. Človek pa bi se rad z besedo tudi približal drugemu. Rad bi stopil v njegovo bližino, rad bi mu z besedo postal domač. Že Platon pozna znanje iz domače hiše, to je znanje, ki ga ima človek na tem (povsem) svetlu, na zemlji že iz prejšnjega (idejnega) sveta, v katerem je prej bivala človeška duša. Največje znanje je, če človek na življenjski poti lahko prisluhne in zasliši domači glas. Zato celo najbolj teoretično znanje postane domače ob ljubljeni osebi, ki znanje posreduje. Verski in drugi učitelji so okrog sebe zbirali učence, da bi jim bili blizu, da bi se navadili njihovega glasu, da bi jim postal domač, ljubeč, skratka glas njihovega voditelja. Človek bi rad z besedami poustvaril dom, domače stanje, rad bi se vgnezdil in utrdil.

Toda v tem je past. Če se človek preveč udomači v besedi, se začne vrteti v svojem krogu in zamre za drugačnost. Njegov svet se zapre, začne se breplodno ponavljanje..

Današnji hrup in ropot sveta in medijev, naglica življenja, usmerjenost v zunanje, v neposredno in brezosebno mehanično poslušanje zapirajo človekovo slušnost. Človek kroži okrog samega sebe. Preobilne zaposlitve, preveč materialov omejujejo čas in ustvarjajo vedno nove meje in omejitve. Da človek ne zna prisluhni, je postalo že slogan psihologov in psihiatrov. Ker pa ne zna prisluhni, tudi ne more govoriti. Zato namesto ustvarjalnega govorjenja ostaja le ponavljanje in vrtenje v lastnem krogu. Oslabljena osebna čustvena raven /od otroštva dalje/ zapira pot do drugega, do osebe, tako da ta naš drugi postane namesto ljubljenega bitja čestokrat res naš zanikovalec, kot pravi Sartre. Moč ideoloških vzorcev in razredno sovraštvo pa sta naša dodatna dediščina polpreteklosti.

Pridobitve znanosti in tehnike so na drugi strani potencirano razširile človekovo znanje. Komunikacijska sredstva nas povezujejo z vsemi deli sveta in preko njega. Nič več nam ni treba v tako težkem potu svojega obraza služiti vsakdanji kruh, saj je celo kmetu na polju lažje kot nekoč. Zunanji okviri naše civilizacije naj bi nam torej olajšali komunikacijo, nam zmanjšali pot do drugega, omogočili boljše poslušanje in lažje govorjenje, vendar se zdi, da ni tako.

Za človeka kot govoreče bitje je svet kljub vsemu temu ostal neznanka, kakršna je bil našim prednikom. Zdi se celo, da se bo ta svet človeku zaradi prevelikega izrabljanja v bodočnosti lahko celo sesul. Ob vsem tem pa izgleda, da se nam bo kot Hamanu ali bolnemu učitelju Ferdinandu Ebnerju, ki ga opisuje Martin Buber, sesul tudi ti. Človek pa, ki se ne more srečati s ti-jem, ostaja v osamljenosti svojega jaza in polagoma tudi dokončno zamre njegova beseda.

Menim, da je to najpomembnejše sporočilo. Skupinsko dinamične in druge psihološke tehnike, posvetovanja in predavanja ter vsa številna raznovrstna znanja, ki jih poznamo in obvladujemo danes, nas bodo pustili prazne, če se nam ne bo odprla pot do drugega, do Ti-ja, h kateremu bomo lahko (doli) sedli in se pri njem počutili doma. In takrat bomo slišali besedo, četudi bomo morda umolknili in bodo spregovorila le srca.

Zaključujem z besedami pokojnega prijatelja Janeza Svetine, ki takole opisuje lik dobrega pedagoškega delavca človeka, ki zna poslušati in zato tudi govoriti.

"Predvsem si (pedagoški delavec), kot je rekel Konfucij, sam prizadeva za svojo lastno človečnost, sam poskuša živeti v skladu s temeljnimi človeškimi vrednotami in ideali, in - če je pravi učitelj - tudi zares tako živi." (14)

Odose med učiteljem in učencem, kar lahko posplošimo na vsak drug odnos, pa opredeljuje takole: "Zato vprašanje medosebnih odnosov... sploh ni kakšno akademsko vprašanje, temveč je od tega odvisno vse drugo dogajanje... Če so ti odnosi človeški, prijazni, prijateljski, je postavljen temelj za dobro vzgojo, brez tega pa je vse dogajanje na trhljih nogah." (15)

Opombe:

1 PLATON. Kratil, 435B.

2 RAMSEY. Religious Language. London 1957, Uvod, op. 17.

3 UNAMUNO, M. de. Tragično občutje življenja. Ljubljana 1983, SM, 156.

4 BRUMEN, V. Argentinski spisi. Ljubljana 1992, 78.

5 GREELY, A. Erotische Kultur. Graz 1978, 14.

6 POPPER, K. & ECCLES, J., The Self and Its Brains. London ect. 1977; nemško: Das Ich und sein Gehirn. Muenchen 1982, 162.

7 Y GASSET, J.O. Upor množici. Ljubljana 1985, 133.

8 AUROBINDO, SR., Človeški ciklus. Ljubljana 1980, 13 sl.

9 SUŠNJIĆ, D. Ribari ljudskih duša. Beograd 1984, 80.

10 BUBER, M. Princip dialoga. Ljubljana 1982 (2000), 14/15.

11 TRSTENJAK, A. Skozi prizmo besede. Ljubljana 1989, 75.

12 prav tam 15.

13 prav tam 25.

14 SVETINA, J. Znamenja časov in šola. Radovljica 1992, 187.

15 prav tam 147.